

ΚΡΙΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Τὰ χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς. "Άγιον Όρος. Κατάλογος περιγραφικῶς τῶν χειρογράφων κωδίκων Βυζαντινῆς Μουσικῆς τῶν ἀποκειμένων ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τῶν ἱερῶν Μονῶν καὶ Σκητῶν τοῦ "Αγίου Όρους, ὑπὸ Γρηγ. Θ. Στάθη. Τόμος Α΄. Ἀθήναι 1975 (Ἱερά Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἰδρυμα Βυζαντινῆς Μουσικολογίας) (Ἐκδίδεται ὑπὸ τοῦ Ἰδρυματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, χορηγία τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης), σσ. ση' + 723 + Εἰκόνες ἐντὸς κειμένου 52 + Πίνακες ἐκτὸς κειμένου κδ'.

1. Ἐκπληξιν εὐχάριστον καὶ θαυμασμὸν ἠσθάνθη ἅμα λαβὼν εἰς χεῖρας τὸ μέγα ἔργον τοῦ ἐξαίρετου συγγραφέως καὶ Μουσικολόγου Γρηγ. Θ. Στάθη. Εἶναι μέγα τὸ ἐπίτευγμα ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων. Πρωτίστως ἀπὸ ἐπιστημονικῆς ἱστορικῆς ἐξελιξέως τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, τῆς πολὺ ὀλίγον ἐρευνηθείσης ὑπὸ ξένων μουσικολόγων καὶ πλεῖστα ὅσα προβλήματα ἐμφανίζούσης ἐν τῇ παλαιογραφικῇ παραδόσει τῆς βυζαντινῆς σημειογραφίας καὶ μελοποιίας. Ἐπὶ τέλους! Ὁ ἰδιαιτερός κλάδος τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης, τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ὁ τόσο ἐνδιαφέρον ἔχων διὰ τε τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Θεολογικὴν Ἐπιστήμην, εὔρεν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ νέου ἐπιστήμονος Μουσικολόγου τὸν ἐξαίρετον ἐκπρόσωπον Μουσικολόγον, κάτοχον τῆς τε Παλαιογραφίας τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας καὶ ἐνθουσιώδη ἐραστὴν καὶ γνώστην τῆς Βυζαντινῆς Ψαλτικῆς. Τὸ ἀνά χεῖρας ἔργον ἀποδεικνύει τὰς σπανίας ἀρετὰς τοῦ νέου ἐργάτου τῆς Βυζαντινῆς Μουσικολογίας.

2. Ὁ Γρηγ. Θ. Στάθης κατὰ τὰ ἔτη τῶν σπουδῶν του ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Ἀθηνῶν ἐπέδειξεν ἐπιμέλειαν καὶ ζῆλον καὶ ἀγάπην πρὸς τὰ Θεολογικὰ γράμματα, ὥστε, ἐνθυμούμαι ὡς διδάσκαλός του, εἴλκυσε πάντων τῶν συναδέλφων τὴν ἐκτίμησιν, ἐμοῦ δὲ καὶ τὴν ἰδιαιτέραν ἀγάπην. Νῦν χαίρω διαπιστῶν πόσον δίκαιον εἶχον, διαγνώσας ἤδη τὰ σπάνια προσόντα ἀρετῶν, ἡθους, ἐπιμελείας, ἐργατικότητος καὶ φιλομαθείας, μεθ' ὧν ἦτο πεπρωκισμένος οὗτος πρὸς ἐπίδοσιν ἐπιστημονικὴν ἐν τῷ μέλλοντι. Μετὰ τὰς θεολογικὰς του σπουδὰς ἐν Ἀθήναις ὁ φιλομαθὴς νέος, μετέβη εἰς Ἱταλίαν καὶ ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἐν αἷς ἐπὶ ἐξαιτίας ἐπεδόθη εἰς εἰδικὰς μουσικολογικὰς σπουδὰς. Οὕτως ἀνεδείχθη εἰς ἄριστος γνώστης τῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς, τὸ δὲ ἀνά χεῖρας ὀγκῶδες ἔργον του ἀποδεικνύει τὸν ζῆλον, τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ προσόντα, ἅτινα ἀνωτέρω ἀνεφῆρθησαν καὶ ἅτινα προμηνύουν τὴν ἀρτίαν ἐπιστημονικὴν του πολὺπλευρον κατάρτισιν ἐν τῷ Βυζαντινῷ Μουσικολογικῷ κλάδῳ. Ὁ Γρηγ. Θ. Στάθης εἶναι ἐπὶ πλέον σεμνός, ἀνεπίδεικτος, ταπεινός, ὑπομονητικὸς καί, δύναμαι νὰ εἶπω, πρᾶος καὶ ἀόργητος. Ἐλάβον πολλὰς ἀφορμὰς ἐν τῇ μετ' αὐτοῦ συνεργασίᾳ μου ἐν τοῖς Ἐκκλησιαστικῶν Περιοδικῶν, νὰ διαπιστώσω μὲ πόσον ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ καὶ προσοχὴν ἐπεξειργάζετο τὰ διδόμενα εἰς αὐτὸν πρὸς διαπραγματέυσιν θέματα. Τὰ ἄρθρα του καὶ αἱ βιβλιοκρισίαι του εἶναι ἀπτά δείγματα ἐπιμελείας, καθαρᾶς σκέψεως καὶ ἀγάπης πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

3. Τὸ σχέδιον τῆς διαρθρώσεως τοῦ ἀνά χεῖρας συγγράμματος ἐμφανίζεται διὰ τοῦ Πίνακος τῶν Περιεχομένων. Εἶναι δὲ τὸ ἀκόλουθον: Π ρ ὀ λ ο γ ο ς, ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπ. Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Διονουσίου Ψαριανοῦ (σ. ια-ιγ'). Εἰσαγωγὴ τοῦ συγγραφέως (σ. ιθ'-οε'). Πίναξ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἤχων (οζ'). Βραχυγραφίαι καὶ σύμβολα (οη'). Μονὴ Ξηροποτάμου (χφφ. 130,) (σ. 1-324). Μονὴ Δοχειαρίου (χφφ. 121) (σ. 325-648). Μονὴ Κωνσταμονίου (χφφ. 16) (σ. 646-693). Διορθώσεις καὶ προσθήκαι (σ. 694). "Ἐγχρωμοὶ εἰκόνες (Πίνακες Α'-ΚΔ') (μεταξὺ σ. 696/7). Εὐδρητικαὶ Πίνακες κυρίων Ὀνομάτων: α. Μελουργοί, ποιηταί, κωδικογράφοι (σ. 699-719). β. Ἱστορικὰ πρόσωπα καὶ τοπωνύμια (σ. 720/3).

4. Ὁ καὶ ἀτελῆ γνώσει τῆς παλαιογραφίας ἔχων θ' ἀντιληφθῆ πάραυτα πόσῃ ὑπομονῇ, ἀλλὰ καὶ γνώσει παλαιογραφικῆν πρέπει νὰ ἔχη τις διὰ νὰ καταλογογραφήσῃ 267 κώδικας, ν' ἀριθμήσῃ, νὰ χρονολογήσῃ καὶ νὰ περιγράψῃ φύλλον πρὸς φύλλον τὸ περιεχόμενον ἐκάστου, μάλιστα προκειμένου περὶ μουσικῶν χφφ, οὐχὶ σπανίως δυσαναγνώστων καὶ δυσδιακρίτων στοιχείων παλαιογραφικῶν τῆς βυζαντινῆς σημειογραφίας καὶ μελοποιίας. Ὁ μὲ ἀνεξάντλητον ὑπομονῇ, ἐπιμονῇ καὶ ἐγκαρτέρισιν ὀπλισμένος συγγραφεὺς ἠδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὸ μνημειώδες ἔργον του. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ σχεδιάζει τὴν ἐκδοσιν ἐξ ἑτέρων τόμων, διὰ νὰ διοκληρώσῃ τὴν Καταλογογράφειαν τῶν ὑπὲρ τὰς 2.200 ἀνερχομένων χφφων κωδικῶν ὄλων τῶν Μονῶν καὶ Σκητῶν τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Τὰ δυσχερεῖας τοῦ ὄλου ἔργου ἀντιλαμβάνεται τις διαπιστῶν, ὅτι ἐκ τῶν Καταλόγων τῶν ἀοιδίμων Σ π υ ρ . Ἀ ἄ μ π ρ ο υ καὶ Σ ω φ ρ . Εὐ σ τ ρ α τ ι ἄ δ ο υ, ὅπως καὶ ἐκ τῶν λοιπῶν συμπληρωματικῶν Καταλόγων, ἐλλείπει λεπτομερὴς ἀνάλυσις καὶ περιγραφή τοῦ περιεχομένου ἐκάστου μουσικοῦ κώδικος. Ὁ Γ ρ η γ . Θ . Σ τ ἄ θ η ς εἶναι πρωτοπόρος καὶ ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, ἦτοι τῆς λεπτομεροῦς περιγραφικῆς ἀναλύσεως τῶν μουσικῶν χφφων τοῦ Ἁγ. Ὁρους.

5. Τὸ Ἁγιον Ὁρος εἶναι τὸ ἀμυθῆτου ἀξίας Θησαυροφυλάκιον ἱερῶν κειμηλίων καὶ πρὸ πάντων χειρογράφων κωδικῶν καὶ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς παραδόσεως τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ὥστε νὰ ἐμφανίζονται καὶ ἐν τούτῳ ζωηρά, συνεχῆς καὶ σαφῆς ἡ ἐξέλιξις τῆς Μουσικῆς ἐν τῇ Δατρείᾳ τῆς Ἑλληνορθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁρθῶς καὶ δικαίως ἐπομένως ἐξαιρεται ὑπὸ τοῦ σ. τὸ γεγονός, «ὅτι τὰ πρῶτα μουσικὰ χφφα ἐγράφησαν μετὰ τὸ 950 μ.Χ. καὶ τὰ περισσότερα ἐξ αὐτῶν ἐγράφησαν ἢ τοῦλάχιστον ἐφυλάχθησαν εἰς τὰς ἀγιορειτικὰς Βιβλιοθήκας. Εἰς τὸ Ἁγιον Ὁρος ἄλλωστε ἐπεφυλάχθη ἡ τιμὴ ὅτι τὸ ἀρχαιότερον χρονολογημένον χφ. τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἐγράφη εἰς τὴν Μονὴν Βατοπεδίου ὑπὸ τινος Ἀ ν θ ἰ μ ο υ τὴν 317ν Μαῖου τοῦ ἔτους 1106. Πρόκειται δι' ἓν Στιχηράριον εὐρισκόμενον νῦν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Δένιγκραδ ὑπ' αὐξ. ἀρ. 789. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς χρονολογίας αὐτῆς ἄλλα τ ρ ι ἄ ἀγιορειτικὰ μουσικὰ χειρόγραφα ἐχρησίμειυσαν ὡς πρότυπα ἰδιαιτέρου τύπου σημειογραφίας, συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς μουσικολογικῆς ἐρεῦνης. Οἱ κώδικες αὗτοι εἶναι ὁ τῆς Μονῆς Ἐσφιγμένου 54 (Ἐσφιγμενικὴ σημειογραφία), ὁ τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας Γ 67 (Chartres σημειογραφία) καὶ ὁ τῆς Σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου 18 (Ἀνδρεατικὴ σημειογραφία)», (σ. 34 τοῦ Ἀνατύπου ἐκ τοῦ Περιοδικοῦ «Ἐκκλησία» Φ/ρίου 1975, φ. 3-4).

6. Ἄς μοι ἐπιτραπῆ νὰ σημειώσω ὅτι ἐλλείπει ἀπὸ τὸν ὥραϊον τόμον εἰς ἐν τέλει Πίναξ Χρονολογικὸς τῶν χφφων καὶ ἐν ἰδιαιτέρῳ στήλῃ ἡ ἐπισημάνσις τῆς ἀξιολογήσεως ἐκάστου. Ὁ σ. πάντως δὲν παρέλειψε νὰ ἐπισημάνῃ, ὅτι καὶ τὰ μεταγενεστέρως ἐποχῆς χφφ. δὲν στεροῦνται ἀξίας. Σπουδαιότατα θεωρεῖ οὗτος τὰ ἀπὸ τοῦ ΙΔ' - ΙΕ' αἰ., διότι «εἰς αὐτὰ εὐρηται κωδικοποιημένη ὅλη ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ παράδοσις» (ἐνθ' ἄν.). Ἄλλ'

ἀκριβῶς ἐναυθα ὑπάρχει τὸ μέγα πρόβλημα κατὰ τοὺς διαπρεπεῖς ξένους Μουσικολόγους, ἂν δηλ. ἔχωμεν συνέχειαν τῆς μουσικῆς βυζαντινῆς παραδόσεως ἢ μήπως ὑπέστη αὕτη διὰ τοῦ χρόνου διακοπὴν ἢ ἀλλοίωσιν. Ὁ σ. ἔχει μεταξὺ πολλῶν ἄλλων προβλημάτων ν' ἀποδείξῃ τὴν συνέχειαν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς παραδόσεως διὰ τῆς συγκριτικῆς σημειογραφίας καὶ ὀρθῆς ἀποδόσεως τοῦ μέλους μεταξὺ τῶν ἀρχαιότερων καὶ τῶν νεωτέρων χειρογράφων κωδίκων. Ἡ συμβολὴ του ἐν τῷ μεγάλῳ τούτῳ προβλήματι θὰ εἶναι σπουδαιότητα. Αὕτη δὲ πρέπει νὰ στηρίζεται εἰς ἐπιστημονικὰ καὶ μόνον ἐπιχειρήματα, ἀποφευγόμενη τυχὸν συνασθηματικῆς καὶ ἔθνικῆς παραδοσιακῆς ὑφῆς καὶ διαθέσεως. Κατὰ τὸν σ. καὶ τὰ μεταγενέστερα χφφ. τοῦ ΙΣΤ' καὶ ΙΖ' αἰ. «εἶναι ἐξ ἴσου σπουδαιότατα, διότι μὲ τὸ ἀδιάκοπον τῆς ψαλτικῆς παραδόσεως τοῦ Ἀγίου Ὁρους διασφαλίζουν τὴν βυζαντινότητα εἰς τὴν μουσικὴν παραγωγὴν τῶν νεωτέρων χρόνων. Καὶ ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῇ ἰδιαίτερός ἡ σπουδαιότης περιπτώσεως τοῦ ἀρχαιότερου κοσμικοῦ - δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, μεμελισμένου μὲ τὴν βυζαντινὴν σημειογραφίαν, τοῦ ἔτους 1562· πρόκειται διὰ τὸ τραγούδι «Χαίρεσθε κάμποι χαίρεσθε, χαίρεσθε τὸν καλὸν μου» εἰς κώδικα τῆς Μονῆς Ἰβήρων. Εἰς τὴν αὐτὴν ἐποχὴν (ἀρχαὶ ΙΖ' αἰ.) ἀνήκουν καὶ τὰ τρία δημοτικὰ τραγούδια τοῦ κώδικος Ξηροποτάμου 262, τὰ ὅποια καὶ δημοσιεύονται τὸ πρῶτον εἰς τὸν παρόντα τόμον, ὡς καὶ τὰ γνωστὰ 15 τραγούδια τοῦ κώδικος Ἰβήρων 1203 (χφφ. Ἀθανασίου ἱερομονάχου Ἰβηρίτου τοῦ Καπετάνου) (ἐνθ' ἀν., σ. 34). Ἀλλὰ καὶ τὰ πολλὰ νεώτερα χφφ. τοῦ ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰ. ἔχουν τὴν ἀξίαν των, ὡς διασώσαντα τὴν ἀσματικὴν παράδοσιν» (αὐτόθι).

7. Περιττὸν ἐπομένως νὰ ἐπισημανθῇ ἡ σπουδαιότης, ἣν κέκτηται ἡ καταλογογραφίαις τῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, κατόπιν τῶν ὅσων ἀνωτέρω ἐλέχθησαν. Εἶναι τοῖς πᾶσι πρόδηλος ἡ ἀξία καὶ ἀνυπολόγιστος ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀνά χειρὰς ἔργου, δι' οὗ ἐμφανίζεται, διὰ τῆς γενομένης ἀρτίας καταλογογραφίσεως τῶν ἀγιορειτικῶν χφφ. κωδίκων τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς, ἡ ἐν ἱστορικῇ ἐξελλείξει Βυζαντινῆ Μουσικολογία ὑπὸ τὰς ἀναλόγους μορφὰς τῆς καὶ καταδεικνύεται ἡ ἀδιάκοπος παράδοσις τόσον ἐν τῇ σημειογραφίᾳ, ὅσον καὶ ἐν τῇ μελοποιίᾳ. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο, ὀρθῶς ἐξαιρεται ὑπὸ τοῦ σ., ὅτι «Ἡ ἀδιάκοπος χφ. π α ρ ἄ δ ο σ ι ε τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος βοηθεῖ εἰς τὴν ὑπεύθυνον ἔρευναν τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ὑπὸ τῶν Μουσικολόγων, εἰς τὴν ἱστορίαν, μετὰ τεκμηριώσεως πλέον, τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταγενεστέρων μελουργῶν, εἰς τὴν σπουδὴν τῶν εἰδῶν τῆς μελοποιίας, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐπιδράσεων εἴτε ἐξ Ἀνατολῆς εἴτε ἐκ Δύσεως ἐπὶ τοῦ βυζαντινοῦ μέλους — καὶ ὑπάρχοντων τοιαῦται περιπτώσεις —, εἰς τὴν ἐξέτασιν τῆς συναφείας τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς μὲ τὴν Ὑμνολογίαν, εἰς τὴν γνῶσιν καὶ γνωριμίαν ἀκολουθιῶν τινων, αἱ ὅποια ἀργότερον ἐγκατελείφθησαν, εἰς τὴν ἐξέτασιν νέων μορφῶν εἰς τὴν μορφολογίαν τοῦ βυζαντινοῦ μέλους» (αὐτόθι).

8. Ὁ σ. Γ ρ η γ. Θ. Σ τ ἄ θ η ς δύναται νὰ εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὸ μέγα καὶ ἐξαιρετικὸν ἔργον του. Ἐκτὸς τῶν προσωπικῶν ἀρετῶν καὶ χαρισμάτων, ηὔτύχησεν οὗτος νὰ τύχῃ τῆς προστασίας καὶ κηδεμονίας μουσοτρεφοῦς καὶ μουσικολόγου Σεβασμιωτάτου Ἱεράρχου, γνωστοῦ τοῖς πᾶσι διὰ τε τὸ ἦθος, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐρεῖαν μόρφωσιν καὶ τὴν ἀξιοθαύμαστον μουσικολογικὴν γνῶσιν καὶ ἀρίστην ψαλτικὴν του τέχνην. Ἐννοῶ τὸν σεβαστὸν καὶ ἀγαπητὸν μου Μητροπολίτην Κοζάνης Κύριον Διονώσιον, οὗτινος τὸ ἐκκλησιαστικὸν κύρος ἔχει ἐπιβληθῆ εἰς τε τὸ Πανελλήνιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ὅλην εὐρυτάτην περιοχὴν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Γ ρ η γ. Θ. Σ τ ἄ θ η ς ἀπέδειξε διὰ τοῦ ἔργου του ὅτι καὶ πολλὰ δύναται καὶ πλεῖστα προοικονίζεται νὰ συνεισφέρῃ εἰς τὴν Ἐπιστήμην τῆς Μουσικολογίας. Ἡὔτύχησεν ἐπίσης νὰ καταστῇ ὁ πρωτοπόρος ἐπιστήμων ἔρευνητῆς ἐνὸς κλάδου, ὃν ἤρξαντο πρῶτοι ξένοι. Μουσικολόγοι νὰ ἐπεξεργάζωνται, οἵτινες ὅμως, ὡς εἶναι φυσικόν,

στεροῦνται τῆς φυσικῆς κληρονομικῆς διαισθήσεως πρὸς ἀνακάλυψιν κεκρυμμένων ἀληθειῶν, μάλιστα δὲ προκειμένου περὶ τῆς μύλης ἀρξαμένης νὰ καλλιιεργεῖται ἐπιστήμης τῆς Μουσικολογίας.

9. Ἡ Ἱερά Σύνοδος, ὡς καὶ ἡ Ἱ. Μονὴ Πεντέλης διὰ τοῦ κατὰ θεῖαν ἔμπνευσίν ἱδρυθέντος Ἰδρύματος Βυζαντινῆς Μουσικολογίας, δύνανται νὰ καυχῶνται τὴν ἀνεπίληπτον καὶ ἱερὰν ἀκούησιν, ὅτι διὰ τοῦ Ἰδρύματος τούτου καὶ τῆς οἰκονομικῆς συνεπιουρίας των ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἐμφάνισιν ἔργου, τιμῶντος οὐ μόνον τὸν συντάκτην αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔμπνευστὰς καὶ θεμελιωτὰς τοῦ Ἰδρύματος. Ὁρθῶς δὲ ὁ σ. δι' ὠραίας στροφῆς, πλήρους λυρισμοῦ καὶ ἱεροπρεποῦς ἀναγνωρίσεως ἐκφράζει τὰ διακατέχοντα τοῦτον αἰσθηματὰ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης πρὸς τὸ Ἀγιώνυμον Ὅρος, τὰς Ἱ. Μονὰς, τοὺς Ἡγουμένους καὶ Μοναχοὺς. Τὰ αὐτὰ δ' αἰσθηματὰ ἐκφράζει καὶ πρὸς τὸν Πανοσιολ. Ἡγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης διὰ τὴν γενναϊόδωρον χορηγίαν πρὸς ἔκδοσιν τοῦ παρόντος τόμου. Τὸ ὅλον ἔργον στέφει καὶ ἡ ἐξαιρετικῶς τελεία αἰσθητικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ἐκτύπωσις, ὀφειλομένη εἰς τὸν γνωστὸν ἐκδοτικὸν Οἶκον τοῦ συγκροτήματος «Π. Κλεισιούνη».

10. Ἐκκλησία, Θεολογία, Μουσικολογικὴ Ἐπιστήμη τιμῶνται διὰ τοῦ μεγάλου ἐπιστημονικοῦ ἐπιτεύγματος τοῦ δοκίμου σ. καὶ ἀρίστου Μουσικολόγου Γ ρ η γ. Θ. Σ τ ἄ θ η. Ὡς διδάσκαλος αὐτοῦ, χαίρω ἰδιαιτέρως καὶ εὐχομαι ταχεῖαν τὴν ἀκαδημαϊκὴν του ἔνοδον, ἣν τὸ ἀριστον ἀνά χεῖρας ἔργον του προοιωνίζεται ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΙΟΝΗΣ

Γ ε ω ρ γ ί ο υ Σ. Μ α ρ ι δ ἄ κ η, Ἡ ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Δήμου Ἀθηναίων δίκη τῶν ἐν Ἀργινοῦσαις νικητῶν (406 π.Χ.). Ἀθήναι 1975, σσ. ιβ'—153.

1. Ἡ ἀνά χεῖρας ἐξαιρετος ἐπιστημονικὴ μελέτη προἰδεάζει τὸν ἀναγνώστην ἐκ πρώτης ὄψεως, ὅτι πρόκειται περὶ πραγματείας ἐξειδικευμένου νομικο-ιστορικοῦ θέματος. Καὶ ὅμως, ἐκ τῆς μελέτης ἀκόμη τῆς Εἰσαγωγῆς, ἀντιλαμβάνεται τις τὸ εὐρύτατον φάσμα τῆς σκέψεως καὶ τὸ κριτικὸν βλέμμα, μεθ' οὗ ἀναλύονται ἐν πρὸς ἐν τὰ εἰς μέσον τιθέμενα προβλήματα, ἵνα διατυπωθῇ ἐν τέλει ἡ ἐπιστημονικὴ διαπίστωσις περὶ ἐκάστου ἐν ἀκριβείᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ. Ὁ κριτικῶτάτος καὶ βαθύνους συγγραφεὺς, ὁ ἀπὸ τῆς πανεπιστημιακῆς καθέδρας χιλιάδας ὄλας νομομαθῶν διδάξας καὶ τὸ «Δίκαιον» ἐν τῇ εὐρυτάτῃ σημασίᾳ τοῦ ὅρου ἐκθέσας καὶ ἔμπνευσας, διὰ τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστημονικῆς διατριβῆς, δίδει ἀφορμὴν εἰς πάντα ἐπιστήμονα ἀναγνώστην, νὰ διδαχθῇ πῶς ἐκ μιᾶς μεμονωμένης περιπτώσεως διαδικασίας δικαστικῆς ἀποφάσεως τίθενται εἰς ἔλεγχον καὶ βαθεῖαν κρίσιν πάντα τὰ στοιχεῖα — νομικά, διαδικαστικά, ἐννοιολογικά, ἱστορικά, ἔθιμικά, ἀστικά, πολιτικά καὶ πολιτειακά, ἥθους καὶ προσωπικῆς εὐθύνης, θρησκείας καὶ γενικῶς πάνθ' ὅσα σχετίζονται ὀπωσοῦν ἢ καὶ ἀκροθιγῶς ἐφάπτονται τοῦ θέματος, διὰ νὰ θαυμάσῃ καὶ τὸν ἐπιστήμονα συγγραφέα καὶ νὰ διδαχθῇ συγχρόνως πῶς δύναται καὶ ὁ μὴ εἰδικὸς νὰ ἀντλήσῃ διδάγματα ἐκ τινος ἐξειδικευμένης πραγματείας.

2. Ἦδη ἀπὸ τῆς Εἰσαγωγῆς του ὁ σ. παρέχει συνοπτικὴν εἰκόνα πνευματικῆς ἰσχύος τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ 5 π.Χ. αἰ. καὶ ὕστερον ἐπὶ παντὸς πεδίου, ἰδίᾳ δὲ ἐπὶ τοῦ νομοθετικοῦ καὶ δικαιοῦ. Ἀναπτύσσει ὕστερον τὰς πολιτικο-κατακτητικὰς τάσεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, τὴν νομοθετικὴν του ἄνθησιν καὶ τὴν ἐκπροσωποῦσαν τὸ σύνολον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ μεγάλαιον ἀντίληψιν περὶ ὑπεροχῆς τούτων ὡς πρὸς τοὺς Νόμους καὶ τὸ Δίκαιον, ἔναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος, ἀκόμη καὶ ἔναντι τῶν σοφῶν Νομομαθῶν Σόλωνος καὶ Λυκούργου. Τὸ διακρίνον τοὺς δύο λαοὺς γνώρισμα τοῦ

Δικαίου, εἶναι ὅτι τὸ Ῥωμαϊκὸν Δίκαιον ἠνθόει τὸ πολίτευμα καὶ τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν. Τούναντίον τὸ Ἑλληνικὸν Δίκαιον ἦτο δημοκρατικόν, εἰς δὲ τὸ ἑλληνιστικὸν Δίκαιον ἐμφανεστάτη εἶναι ἡ τάσις πρὸς κοινωνικὰς μεταρρυθμίσεις, μάλιστα ἐν Βυζαντίῳ, λόγῳ τῶν ἀνωτέρων ἠθικῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἐκυριάρχουν ἐξ ἐπιδράσεως ἑλληνοχριστιανικῆς.

3. Ἡ πλουσία παρουσία τῶν πηγῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου δίδει ἀφορμὴν εἰς τοὺς ἐρευνητὰς ἐπιστήμονας ν' αὐξηθῇ τὸ πρὸς αὐτὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἅμα νὰ ἐνισχυθῇ ἡ ὑπὲρ αὐτοῦ εὐμένεια. Ἡ σπάνις νομοθετικῶν κειμένων τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου καὶ ἡ πτωχεία μαρτυριῶν περὶ τῶν ἐν δικαστηρίοις πραττομένων, ἠμπόδισε τοὺς ἐρευνητὰς εἰς εὐρύτεραν κατανόησιν. Ὡραιότατα ὁ σ. ἐξετάζει τὰ περὶ δικαστῶν ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι, τοῦ διδομένου ὑπ' αὐτῶν ὄρκου καὶ τὴν κρατοῦσαν νομοθετικὴν τεχνικὴν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐρευνᾶται ἐπίσης μέχρι τοῦ ἐξετείνετο τὸ πεδλὸν τῆς ἐλευθέρως κρίσεως τοῦ δικαστοῦ ἐν ἐκάστη παρουσιαζομένῃ περιπτώσει, μὴ καλυπτομένη ὑπὸ ρυθμιστικοῦ Νόμου. Εἴτα ἐκτίθενται τὰ προσόντα τῶν «σοφιστῶν» συνηγῶρων, ἡ σημασία τῆς «Ἐπιχειρίας» ἐν δικαστηρίοις κ.π.ἄ.

4. Ὑπὸ τὸ πρῖσμα πάντων τούτων ἐξετάζεται καὶ ἡ κατὰ τὸ 406 π.Χ. ἐνώπιον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Δήμου Ἀθηναίων διαταχθεῖσα δίκη τῶν δέκα στρατηγῶν, τῶν νικητῶν τῆς παρὰ τὰς Ἀργινοῦσας νήσους «ἀντίον Μυτιλήνης» γενομένης πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους ναυμαχίας. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπλήρωσαν ἀκριβᾶ τὴν καταδικαστικὴν ταύτην ἀπόφασίν των. Καὶ ὡς συμβαίνει ἀπ' αἰῶνων μὲ ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, μετεμελήθησαν ἐκ τῶν ὑστέρων, ὡς καὶ σήμερον μεταμελοῦμεθα πολλάκις διὰ διαπραχθέντα ὑφ' ἡμῶν μεγάλα σφάλματα, ὅτε πλέον εἶναι ἀργά. Ἄλλ' αἱ συνέπειαι τῶν σφαλμάτων παραμένουν, μὲ ἔστιν ὅτε ἀντιμισθίας δεινῆς τιμωρίας. Ἡ Ἱστορία ἡμῶν ἔστω λοιπὸν καὶ ἐν ἐκάστη περιπτώσει διὰ τὴν Φυλὴν μας ἡ σοφίζουσα καὶ παιδαγωγοῦσα ἡμᾶς ἐν παντί.

5. Τὴν σοφίζουσαν καὶ διδάσκουσαν ἡμᾶς γνώσιν συνεισφέρει καὶ ἡ ἀνὰ χεῖρας ἐξάιρετος πραγματεία.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου, Ὁ Μέγας Φώτιος, Πατὴρ καὶ Διδάσκαλος τῆς Ἐκκλησίας. Ἀθῆναι 1973, σ. 15. Ὁμιλία, λεχθεῖσα ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Ἱ. Μονῆς Πεντέλης, ἐξαίρουσα προσηκόντως τὴν ἐκκλησιαστικὴν Μορφὴν τοῦ Μεγάλου Φωτίου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἑορτῆς αὐτοῦ (6 Ἰαν.).

Τοῦ αὐτοῦ, Ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας, σταθμὸς μέγας ἐν τῇ Θεολογίᾳ τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθ. 1974, σ. 31 (Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Θεολογίας»). Ἀξιολόγησις τῆς μεγάλης Μορφῆς τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τοῦ Ἑορτασμοῦ τῆς 1600ῆς ἐπετείου τῆς κοιμήσεως αὐτοῦ. Εἰσαγωγικά, Βιογραφικά τινα. Ἡ κρίσις τῆς ἐποχῆς. Τὰ θεμέλια τῆς Ἀθανασιανῆς Θεολογίας. Ἡ ἀσφάλις τῆς σωτηρίας. Ἡ Φιλοσοφία καὶ ἡ πηγὴ τῆς Θεολογίας. Ὑπέρβασις τοῦ φράγματος τοῦ ἀλληγορισμοῦ. Διάκρισις πίστεως καὶ ὀρολογίας. Ἡ Οἰκουμένη ἡ Σύνοδος καὶ ὁ Ἐπίσκοπος ἐναντι τοῦ Ἀρχοντος. Σταθμὸς καὶ ἀφετηρία.—Βιβλιογραφία.—Σύντομος καὶ λιαν περιεκτικὴ μελέτη, ἐξαίρουσα τὴν μεγάλην Μορφὴν τοῦ στόλου τῆς Ὀρθοδοξίας, τοῦ στηρίξαντος εἴπερ τις καὶ ἄλλος τὸ οἰκοδόμημα τῆς Ἐκκλησίας καὶ Ὀρθοδοξίας. Ὡραῖοι χαρακτηρισμοὶ μὲ ὠραιολόγον διατύπωσιν καὶ ἐκφράσεις λιαν ἐπιτυχεῖς, χαρακτηρίζουν τὴν μελέτην.

Τοῦ αὐτοῦ, Οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἡ παράδοσις τοῦ Παπίου (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ

Δελτίου Βιβλικῶν Μελετῶν, τ. 2, τεύχ. 7, Ἰούν. 1974). Ἰ. 1974, σ. 218-229.—Ἀξιόσπουδαστος ἐν τῇ περιεκτικότητι τῆς μελέτης, διαπραγματευομένη πολὺ συζητούμενον, καὶ σήμερον ἔτι, θέμα. Αἱ κρίσεις καὶ παρατηρήσεις τοῦ σ. ἐπιτυχεῖς. Προσεχῶς δημοσιεύομεν ἐν ἰδιαιτέρῳ τόμῳ τοὺς λεγομένους «Ἀποστολικούς Πατέρας», ἔνθα διαλαμβάνομεν ἐκτενέστερον καὶ περὶ Παπίου καὶ τῶν ἀνακυπτόντων ἐξ αὐτοῦ προβλημάτων, πράγματι δυσεπιλύτων.

Τοῦ ἀύτοῦ, Πατέρες. Ἅγιον Πνεῦμα. Ἰ. 1975, σ. 78. Δευτέρα ἔκδοσις. Εἰς τέσσαρα κεφάλαια πραγματεύεται ὁ σ. θέματα καιρία, ἕκαστον τῶν ὁποίων θὰ ἤδυνάτο ν' ἀποτελέσει σπουδαίαν διαπραγμάτευσιν μεγάλης σημασίας θέματος δι' ἰδιαιτέρας διατριβῆς, δγκώδους εἰς ἕκτασιν καὶ τὰ μάλιστα ἀξιολόγου εἰς περιεχόμενον. Ὁ σ. ἐπέτυχεν ἐν τούτοις καὶ ἐν τῇ περιεκτικότητι ν' ἀποδώσῃ ὅ,τι ἄριστον, στηριζόμενος ἀμέσως ἐπὶ τῶν πηγῶν καὶ δι' ἐλαχίστης ἀναφορᾶς εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν. Τὰ θέματα, ἅτινα διαπραγματεύεται, εἶναι τὰ ἑξῆς: Κεφ. Α': Ὁ Παράκλητος, ὡς δ: δάσκαλος τῆς Ἀληθείας, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην. Τὸ κεφ. τοῦτο ὑποδιαιρεῖται εἰς τὰς παραγράφους: 1. Τὸ διδασκτικὸν ἔργον τοῦ Παρακλήτου ὡς «ἐκ νέου» κατανόησις τοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου. 2. Τὸ ἔργον τοῦ Παρακλήτου ὡς ἀποκάλυψις ὧσων δὲν εἶπε καὶ διασάφησις ὧσων εἶπεν ὁ Κύριος. 3. Συμπεράσματα. Κεφ. Β': Ἡ ἀποκάλυψις ἡ ὁ φωτισμὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: 1. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀποκαλύπτει. 2. Ἄτραποι φωτισμοῦ καὶ ἀποκαλύψεως. 3. Χαρακτήρ τοῦ φωτισμοῦ ἡ τοῦ θεοῦ φωτός. 4. Ἡ ταυτότης τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Πνεύματος. 5. Ἐνσάρκωσις καὶ ἀποκάλυψις. Κεφ. Γ': Ἡ αὔξησις τῆς Ἐκκλησίας: 1. Τὸ γεγονός τῆς αὔξησεως. 2. Ἡ ἐνιαία θεία οἰκονομία διακρινομένη εἰς τρεῖς στάδια (ἢ περὶ τῶν τριῶν «μεταθέσεων βίων»). 3. «Διὰ τῶν προσθηκῶν ἡ τελείωσις». Κεφ. Δ': Περὶ «ἀγράφων» καὶ «ἀποθέτου κάλλους» ἢ περὶ τῆς ὀπισθεν τοῦ γράμματος ἀληθείας: 1. Εἰρηναῖος. 2. Μ. Ἀθανάσιος. 3. Μ. Βασίλειος. 4. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος. 5. Ἡ ἀλήθεια ὀπισθεν τοῦ γράμματος («τὸ ἀπόθετον κάλλος»).

Τοῦ ἀύτοῦ, Πρόσωπα τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἰ. 1975. Δευτέρα ἔκδοσις. Ἀθῆναι 1975, σ. 112. Ἀνατύπωσις ἄρθρων δημοσιευθέντων ἐν τῇ ΘΗΕ κατὰ τὰ ἔτη 1962/8. Περιεχόμενα: Ἄειπαρθενία τῆς Θεοτόκου. Διόδωρος Ταρσοῦ (ὁ κορυφαῖος τῆς Ἀντιοχειανῆς Σχολῆς). Ἰουλίττα ἡ μάρτυς. Ἰουλίττα καὶ Κήρυκος, μάρτυρες. Παρίων ὁ μέγας (+731). Ἰσάκιος. Ἰουλιανὸς ὁ λεγόμενος καὶ Σάββας, ὄσιος. Βασίλειος Ἀγκύρας. Γεώργιος Λαοδικεῖας. Ἐφραίμ ὁ Σύρος. Ἀρσένιος ὁ ἀναχωρητῆς. Βησσαρίων ὁ ἀναχωρητῆς. Γελάσιος μητροπολίτης Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης. Γελάσιος Κυζικηνός. Ἀττικὸς, Πατριάρχης Κ/πόλεως (Μάρτ. 406-10/10/425). Βασίλειος μητροπολίτης Σελευκείας τῆς Ἰσαυρίας (-468). Ἰωάννης Β' Πατριάρχης Ἱεροσολύμων. Γεννάδιος Α' Πατριάρχης Κ/πόλεως (Αὐγ. ἢ Σ/βριος 458 - 20 Ν/βριου 471). Διόσκορος μονοφυσίτης Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας. Θεόδωτος ἐπίσκοπος τῆς ἐν Γαλατία Ἀγκύρας. Γρηγόριος ἐπίσκοπος Ταφάρ. Ἀναστάσιος Α' Πατριάρχης Ἀντιοχείας (559-570. 593-599). Ἀνδρέας Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ. Γρηγόριος Α' Πατριάρχης Ἀντιοχείας (570-594;). Δαμιανὸς μονοφυσίτης Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (578-608). —Ἐν ἐκάστῳ ἄρθρῳ καὶ σύντομος βιβλιογραφία.

Τὰ ἄρθρα εἶναι συντεταγμένα μετ' ἐπιστάσις καὶ ὀρθῆς κρίσεως.

Τοῦ ἀύτοῦ, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καὶ αἱ προϋποθέσεις Πνευματολογίας αὐτοῦ. Δευτέρα ἔκδοσις. Ἰ. 1975, σ. 160.

1. Εὐπρόσδεκτος μελέτη, περὶ θέμα ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος ἀσχολουμένη. Ὁ σ. κινούμενος κατὰ προτίμησιν ἐντὸς τῆς συγχρόνου καὶ δὴ καὶ νεωτάτης σχετικῆς βιβλιογραφίας, ἐπεδίωξε νὰ χαράξῃ τὰς προϋποθέσεις, ὑφ' ἃς Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ὁ καὶ Ναζιανζηνός, ἀνέπτυξε τὴν περὶ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίαν. Πρόθεσις δὲ τοῦ σ. εἶναι, μετὰ τὴν εἰσαγωγικὴν, τρόπον τινά, ἔκθεσιν τῶν προϋποθέσεων τῆς Πνευματολογίας τοῦ Γρηγορίου, ὅπως προβῆ εἰς πλήρη συστηματικὴν ἔκθεσιν τοῦ ὅλου συστήματος τοῦ θέματος ὑπὸ τοῦ μεγάλου Πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας. Τὴν ἀνὰ χεῖρας μελέτην αὐτοῦ τέμνει εἰς δύο μέρη. Τὸ πρῶτον μέρος περιλαμβάνει: Ἱστορικογράμματολογικὰς προϋποθέσεις. Ὑποδιαιρεῖται δὲ εἰς τὰ ἐξῆς κεφ.: Κεφ. Α': Πνευματομαχικὰ κείμενα. Κεφ. Β': Οἱ Πνευματομάχοι (περιλαμβάνει δὲ τὸ κεφ. τοῦτο ἐξ ἐπὶ μέρους παραγράφου). Κεφ. Γ': Ἀντιπνευματομαχικὰ κείμενα. Κεφ. Δ': Ἀίτια, ἀφορμαὶ καὶ περιστατικὰ ἀναμίξεως τοῦ Γρηγορίου εἰς τὴν πνευματολογικὴν ἔριδα. Μέρος Β': Θεολογικὰ ἢ προϋποθέσεις: Κεφ. Α': Πνευματολογία καὶ Ἑλληνικὴ Φιλοσοφία. Κεφ. Β': Ἡ χρῆσις εἰκόνων ἐν τῇ Πνευματολογίᾳ τοῦ Γρηγορίου (διδάσκει ὁ Γρηγόριος τὴν *analogia entis*?). Κεφ. Γ': Ὁ καιρὸς τοῦ Πνεύματος. Κεφ. Δ': Ὁ «ἄριστος Θεολόγος» καὶ ἡ συμβολὴ αὐτοῦ πρὸς τελειότεραν γνώσιν τῆς Ἀληθείας. Κεφ. Ε': Ἑρμηνεῖα καὶ Θεοπτεία.—Συμπεράσματα.

2. Περιληπτικὴν εἰκόνα τῆς μελέτης παρέχει ὁ συντάκτης ταύτης ἐν τοῖς ἐν τέλει «Συμπεράσμασιν» αὐτοῦ. Ὅρθη κρίσις, ἐπιτυχῆς ἑρμηνεῖα τῶν ὄρων τοῦ Γρηγορίου καὶ ἱστορικο-δογματικὴ τοποθέτησις τοῦ προβλήματος τῆς Πνευματολογίας τοῦ Γρηγορίου, σὺν ἐπὶ τούτοις γλαφυρὰ γλωσσικὴ ἔκθεσις εἶναι χαρίσματα, ἅτινα ἐλαύνουν τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν εὐμένειαν τοῦ ἀναγνώστου. Ὁ δὲ διδάσκαλος πλεῖον τῶν λοιπῶν χαίρει: ὅτι ἡ ἔδρα του ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ καλοῦ θεράποντος. Εὐχόμεθα πλουσίαν τὴν ἐπιστημονικὴν παραγωγὴν καὶ στάδιον εὐγενῶν πατρολογικῶν ἐπιτυχιῶν.

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

Wilhelm Schneemelcher, *Gesammelte Aufsätze zum Neuen Testament und zur Patristik*, herausgegeben von W. Bienert und K. Schäferdiek. Patriarchal Institute for Patristic Studies. Thessaloniki 1974 (Ἀνάλεκτα Βλατάδων, ἀρ. 22) σ. 1-400.

1. Ὡς καὶ ὁ τίτλος δηλοῖ, πρόκειται περὶ συλλογικοῦ τόμου, ἐν ᾧ συνεκδίδονται ἔργασια μικρότερα (scripta minora), δημοσιευθεῖσα αὐτοτελῶς, τοῦ γνωστοῦ Πατρολόγου Καθηγητοῦ ἐν Βόννῃ Wilhelm Schneemelcher. Τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐν λόγῳ Μελετῶν ἐπραγματοποίησαν οἱ γνωστοὶ καὶ ἐξ ἰδίων ἔργασιων, μαθηταὶ τοῦ Καθηγητοῦ, W. Bienert καὶ K. Schäferdiek. Τοῦ πρώτου ἀνελύσαμεν διεξοδικῶς ἐν τῷ Περιοδικῷ «Πλάτων» ΚΔ' (1972) 343/7 τὴν ἐξαιρετὸν πράγματι διατριβὴν: «Allegoria» und «Anagoge» bei Didymos dem Blinden von Alexandria. Νὰ ἀξιολογήσωμεν μίαν ἐκάστην τῶν ἐν τῷ ἀνὰ χεῖρας τόμῳ δημοσιευμένων Μελετῶν τοῦ συναδέλφου καὶ φίλου Καθηγητοῦ, δὲν εἶναι δυνατόν. Πάντως χαιρετίζομεν τὸν συλλογικὸν τοῦτον τόμον, ὅστις θὰ βοηθήσῃ τοὺς ἐν Ἑλλάδι νέους Θεολόγους νὰ ἀντλήσουν ὅ,τι χρῆσιμον δι' αὐτούς, χωρὶς ν' ἀναζητοῦν τὰς Μελέτας εἰς τὰς διεσκορπισμένας ἐκδόσεις τω.

2. Οἱ τίτλοι τῶν δημοσιευμένων ἐξ ἀνατυπώσεων Μελετῶν, ἐν Ἑλληνικῇ μεταφράσει, εἶναι οἱ ἀκόλουθοι: 1. Οὐσία καὶ ἔργον τῆς Πατερικῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Εὐαγγελικῇ Θεολογίᾳ (σ. 1-22). 2. Τὸ πρόβλημα τῆς Ἱστορίας τῶν Δογμάτων (σ. 23-52). 3.

Τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσης ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ (σ. 53-69). 4. Ἡ διακονικὴ ὑπηρεσία ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ (σ. 70-118). 5. Ἐκκλησία καὶ Κράτος ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ (σ. 119-138). 6. Παρατηρήσεις εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔννοιαν τῶν Ἀποκρύφων Εὐαγγελίων (σ. 139-153). 7. Ὁ Παῦλος ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Β' αἰῶνος (154-181). 8. Αἱ Πράξεις τοῦ Παύλου (Acta Pauli). Νέα εὐρήματα καὶ νέα προβλήματα (σ. 182-203). 9. Αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων τοῦ Λουκᾶ καὶ αἱ Πράξεις τοῦ Παύλου (Acta Pauli) (σ. 204-221). 10. Ὁ βεβαπτισμένος Λέων ἐν ταῖς Πράξεσιν Παύλου (σ. 223-239). 11. Ἡ Ὀμιλία «Περὶ ψυχῆς καὶ σώματος». Ἔργον τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀλεξάνδρου (σ. 240-273). 12. Ὁ Ἀθανάσιος Ἀλεξανδρείας ὡς Θεολόγος καὶ ὡς πολιτικὸς (σ. 274-289). 13. Ἡ Ἐγκύκλιος Ἐπιστολὴ τοῦ Ἀθανασίου (σ. 290-337). 14. Σαρδικὴ 342. Συμβολὴ εἰς τὸ πρόβλημα Ἀνατολῆ καὶ Δύσεως ἐν τῇ Ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ (σ. 338-364). 15. Χαλκηδὼν 451-1951 (σ. 365-389). 16. Βιβλιογραφία ἐργασιῶν τοῦ Καθηγητοῦ W. Schneemelcher (σ. 390-396). 17. Πίναξ Ὀνομάτων καὶ Πραγμάτων (σ. 397-403).

ΚΩΝ. Γ. ΜΠΟΝΗΣ

«Θ Ε Ο Λ Ο Γ Ι Α»

ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΣΥΜΦΩΝΩΣ ΤΩ ΝΟΜΩ

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: † Ὁ Σερβίων καὶ Κοζάνης Διονύσιος
† Ὁ Μεσσηνίας Χρυσόστομος

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: Κων. Γ. Μπόνης, Καθηγητὴς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Μηθό-
μνης 47, Ἀθῆναι 823. Τηλ. 849.194.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ: Ἰωάννης Μιχαήλ, Ἀναστασάκη 3, Ζωγράφου.